

Vijfde voortgangsrapportage Actieplan stage en leerbanen SBB

januari – juni 2022

Inhoud

1. Inleiding.....	3
2. Tekorten stages en leerbanen in beeld	5
2.1 Tekorten stages en leerbanen mbo-studenten.....	5
2.2 Opleidingen met de grootste tekorten in absolute aantallen	6
2.3 Opleidingen met de grootste tekorten in verhouding tot aantal studenten.....	6
2.4 Tekorten naar opleidingsniveau	7
2.5 Tekorten stages en leerbanen pro/vso/vmbo	8
3. Analyse achtergronden stagetekorten.....	9
3.1 Analyse knelpunten en oorzaken tekorten stages en leerbanen	9
3.2 Knelpunten en oorzaken tekorten naar sectorkamer en leerweg	11
4. Inzet en resultaat tekorten aan stages en leerbanen	12
4.1 Opgeloste tekorten	12
4.2 Nieuwe leerbedrijven	12
4.3 Aansluiting vraag en aanbod van stages en leerbanen.....	13
4.4 Overige inzet van SBB voor voldoende stages en leerbanen	13
5. Inzet voor werkenden en werkzoekenden	15
5.1 Impuls praktijkleren in het mbo	15
5.2 SBB dienstverlening landelijk en regionaal	15
5.3 Hoe ondersteunt SBB de implementatie van praktijkleren in het mbo landelijk?	15
5.4 Aanbod leerbanen voor werkenden en werkzoekenden in beeld	16
5.5 Wat gebeurt er in de regio's?.....	16
5.6 Ontwikkelingen mbo-certificaten en praktijkverklaringen.....	17
6. Vooruitblik.....	19
6.1 Aanpak tekorten stages en leerbanen in tweede helft 2022.....	19
6.2 Aanpak praktijkleren in het mbo in 2022.....	20
6.3 Structurele borging voldoende stages en leerbanen en praktijkleren in het mbo	21

1. Inleiding

Sinds het uitbreken van de coronacrisis is het tekort aan stages en leerbanen nog nooit zo klein geweest. Een mooi resultaat van de inzet van leerbedrijven, onderwijsinstellingen en SBB voor alle studenten die een leerplek nodig hebben voor het leren in de praktijk van hun opleiding. Ook goed nieuws voor werkzoekenden die met om- en bijscholing via het mbo een baan willen in een kansrijke sector. De vraag op de arbeidsmarkt biedt volop kansen voor jongeren en volwassenen om een passende stage of leerbaan te vinden voor hun opleiding tot vakkracht.

Inmiddels zijn de maatregelen tegen verspreiding van het Coronavirus vrijwel allemaal komen te vervallen. We vergeten bijna dat in januari 2022 Nederland nog in een lockdown zat, niet-essentiële winkels dicht waren en besmettingsaantallen hoog opgelopen waren. Mede hierdoor konden mbo-studenten, werkzoekenden en leerlingen uit het voortgezet onderwijs niet altijd een passende stage of leerbaan vinden. Met het Actieplan zet SBB zich in voor voldoende stages en leerbanen voor jongeren én werkenden en werkzoekenden. Daarnaast ondersteunt en stimuleert SBB de inzet van de mbo-infrastructuur voor om- en bijscholing van werkenden en werkzoekenden.

In deze voortgangsrapportage blikken we vanuit de activiteiten van het Actieplan stages en leerbanen terug op de ontwikkelingen in tekorten aan stages en leerbanen en de inzet van de mbo-infrastructuur voor werkenden en werkzoekenden vanuit SBB in de eerste helft van 2022. En we kijken vooruit naar de inzet van SBB in de tweede helft van 2022.

Terugblik

SBB zit dicht op de regionale en sectorale ontwikkelingen en heeft een zeer verfijnd netwerk in Nederland, waarin op sectoraal, regionaal en lokaal niveau partijen bij elkaar kunnen worden gebracht. Door de inzet van SBB, scholen, bedrijven en regionale partners zijn er voor veel studenten toch nog plekken gevonden of gerealiseerd. Ook zijn er alternatieven bedacht om stageperiodes via simulaties in te vullen. Regionale samenwerking met verschillende partijen is hierin cruciaal gebleken. SBB heeft hierin opgetreden als aanjager, verbinder en meewerkend partner. Met een korte lijn naar het bedrijfsleven om nieuwe leerbedrijven te vinden en de stage- en leerplaatsen die er nog wel beschikbaar waren zo goed mogelijk te benutten. Zodoende zijn in de eerste zes maanden van 2022 ruim 8.000 gemelde stagetekorten opgelost.

Voor werkenden en werkzoekenden werd praktijkleren in het mbo onderdeel van de crisisdienstverlening vanuit de 35 regionale mobiliteitsteams. SBB is daarin als partner vertegenwoordigd. Wij ondersteunen gemeenten, UWV, scholen en bedrijven met gerichte informatie en dienstverlening. Met de website [Leerbanenmarkt.nl](https://leerbanenmarkt.nl) brengen we beschikbare leerbanen bij erkende leerbedrijven in beeld voor werkzoekenden en samenwerkingspartners. Adviseurs praktijkleren informeren erkende leerbedrijven over de mogelijkheden die praktijkleren biedt voor om- en bijscholing van werknemers of nieuwe instroom in het bedrijf. Veel bedrijven zijn nog onbekend met de mogelijkheden die er zijn om werken te combineren met het behalen van een diploma, mbo-certificaat of praktijkverklaring. Voor een passend aanbod van opleidingen voor om- en bijscholing worden leerbedrijven in contact gebracht met mbo-onderwijsinstellingen.

Vooruitblik

De tekorten aan stages en leerbanen staan op het laagste punt in de afgelopen drie jaar. Hoewel de tekorten aan stages en leerbanen nog steeds teruglopen, heeft een beperkt deel van de studenten nog moeite om een geschikte leerplaats te vinden. Kwetsbare jongeren van Entree en niveau 2 in het mbo of studenten van specifieke opleidingen hebben onze inzet nog nodig. Bovendien hebben we geleerd van de coronacrisis dat zaken snel kunnen veranderen. Ook voor de komende periode blijft alertheid geboden, omdat sterk stijgende prijzen en tekorten aan personeel van invloed zijn op de beschikbaarheid van stages en leerbanen bij erkende leerbedrijven. We zien nu al dat bedrijven vanwege personeelstekorten of hoge energie- en grondstofprijzen de productie terugschroeven of openingstijden aanpassen. Vanwege deze

onzekere factoren is het van belang de vinger aan de pols te houden. De aanpak die SBB ontwikkeld heeft voor het inventariseren een aanpakken van tekorten moet duurzaam worden ingezet. Met de ervaring van het Actieplan stages en leerbanen is het mogelijk snel te reageren op dreigende tekorten en gerichte actie te ondernemen met leerbedrijven, onderwijsinstellingen en SBB.

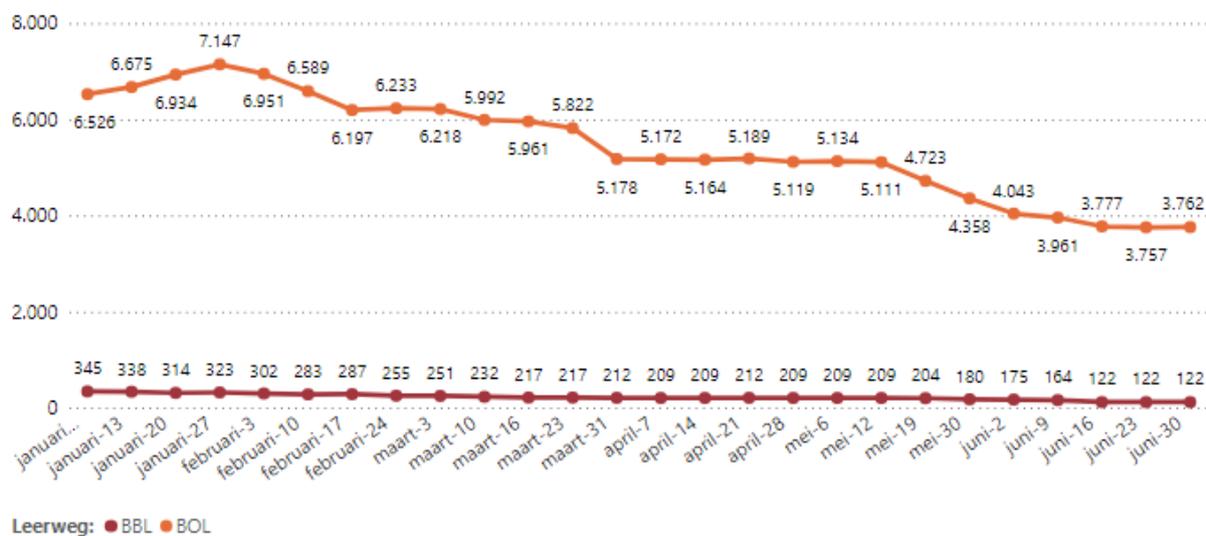
Eind 2022 loopt de huidige opdracht van het Actieplan af. Nu de coronacrisis in een andere fase is beland, blijft het noodzakelijk om het praktijkleren in het mbo te stimuleren als dé oplossing voor het opleiden van jongeren tot nieuwe vakmensen waar het bedrijfsleven behoefte aan heeft en de om- en bijscholing van werkenden en werkzoekenden. Via de infrastructuur van het mbo met erkende leerbedrijven, onderwijsinstellingen en SBB. Dit sluit aan bij het position paper 'De kracht van praktijkleren in het mbo' dat eerder is aangeboden door het bestuur van SBB aan bewindspersonen van OCW en SZW. Om de vraag op de arbeidsmarkt goed te laten aansluiten op het aanbod, is het belangrijk dat alle studenten een stage of leerbaan hebben én werkenden en werkzoekenden zich kunnen om- of bij scholen. Daarom moet de komende jaren het voorzien in voldoende stage- en leerbanen én praktijkleren in het mbo voor werkenden en werkzoekenden, een stevige plek krijgen in de werkagenda mbo van de Minister van OCW.

2. Tekorten stages en leerbanen in beeld

Sinds de start van het actieplan heeft SBB zich gefocust op het oplossen van tekorten aan stages en leerbanen. In de eerste helft van 2022 heeft SBB tekorten aan stages en leerbanen doorlopend geïnventariseerd. Daardoor ontstond er een reëel en actueel beeld van de tekorten uitgesplitst naar sector, regio en beroepsopleiding. Deze cijfers zijn gebruikt om samen met onderwijs, bedrijfsleven en landelijke of regionale partners gerichte acties uit te voeren om tekorten op te lossen. Iedere maand publiceert SBB actuele cijfers over tekorten aan stages en leerbanen via een dashboard op de website van SBB.

2.1 Tekorten stages en leerbanen mbo-studenten

Figuur 2.1 brengt het tekort aan leerplekken over de periode van januari 2022 tot en met juni 2022 in beeld. Het tekort aan stages en leerbanen is in deze periode gedaald van 7.470 op de piek eind januari tot 3.884 per 30 juni 2022. Hiermee heeft de dalende trend van stagetekorten zich doorgezet. Een deel is opgelost met alternatieve praktijkopdrachten of doordat stages zijn doorgeschoven naar een later moment in de opleiding.

Figuur 2.1. Ontwikkeling tekorten stages en leerbanen van 1 januari tot en met 30 juni 2022.

De Zorg bleef in deze periode het meest opvallen door grotere fluctuaties in stagetekorten dan in andere marktsegmenten. Echter zagen we ook fluctuaties door de tijd heen binnen het marktsegment Welzijn, de marktsegmenten Office, Juridisch en Financiële diensten, de sector ICT en creatieve industrie en binnen de opleidingen voor Entree, Cross-overs en Specialistisch vakmanschap. Overige sectoren en marktsegmenten kenmerkten zich meer door een stabiel aantal tekorten.

De huidige krappe arbeidsmarkt speelt een belangrijke rol in fluctuaties. Binnen de zorg zijn een hoge werkdruk en personeelstekorten structurele oorzaken van stagetekorten. Studenten die een opleiding volgen op Entree, niveau 2, of eerstejaars studenten zijn daarbij extra kwetsbaar. Door beperkte begeleidingscapaciteit zijn leerbedrijven eerder geneigd om studenten van een hoger niveau (niveau 3/4 of hoger) en/of met meer ervaring aan te nemen (derde of vierdejaars) omdat zij sneller productief zijn en daardoor meer directe toegevoegde waarde voor het leerbedrijf hebben.

Binnen de zakelijke dienstverlening zien we dat het thuiswerken de begeleidingscapaciteit onder druk zet. Praktijkopleiders zijn daardoor minder fysiek aanwezig op de werkplek waardoor zij studenten minder goed kunnen inwerken en begeleiden, met als gevolg dat stages worden uitgesteld. Veel bedrijven blijven echter inzetten op thuiswerken. Zo blijkt dat tegenwoordig bijna alle bedrijven thuiswerkmogelijkheden aan hun

personeel aanbieden (stijging van 85% naar 96%)¹. In het kader van de beroepspraktijkvorming blijft thuiswerken dan ook een punt van aandacht. Vooral voor de kwetsbare studenten op de stagemarkt (studenten van Entree niveau 2 of eerstejaars studenten) die meer begeleiding nodig hebben, is het van belang om ervoor te zorgen dat thuiswerken geen structurele oorzaak van tekorten op de stagemarkt wordt.

2.2 Opleidingen met de grootste tekorten in absolute aantallen

Wanneer we kijken naar de stagetekorten per opleiding, dan valt allereerst op dat de huidige top 5 van stagetekorten vrijwel overeenkomt met de top 5 uit de vorige voortgangsrapportage. In lijn met voorgaande paragraaf, zijn dit veelal opleidingen binnen zorg en welzijn. In absolute aantallen zijn voor de mbo-opleidingen Helpende zorg en welzijn, Sociaal werker en Mbo-verpleegkundige de meeste tekorten gemeld.

De opleiding Servicemedewerker is een cross-over. Cross-overs bestaan uit onderdelen van meerdere bestaande mbo-opleidingen en worden gestart nadat onderwijs en bedrijfsleven arbeidsmarktrelevantie hebben aangetoond. Desondanks kent deze opleiding nog steeds een tekort aan stages en leerbanen. Opgemerkt moet worden dat het realiseren van voldoende leerplekken vaak een uitdaging is bij cross-overs. Enerzijds omdat de werkprocessen niet altijd bij één leerbedrijf worden uitgevoerd. Anderzijds omdat het nieuwe opleidingen zijn waar bedrijven nog niet bekend mee zijn of waar soms nog te weinig leerbedrijven voor erkend zijn.

Opleiding	Stagetekort
25498 – Helpende Zorg en Welzijn	410
25615 – Sociaal werker	361
25655 – Mbo-Verpleegkunde	275
26007 – Servicemedewerker	231
23181 – Maatschappelijke Zorg	198

Tabel 2.2. Top 5 grootste stagetekorten op 30 juni 2022

2.3 Opleidingen met de grootste tekorten in verhouding tot aantal studenten

Door de tekorten van 30 juni 2022 per opleiding te vergelijken met het totaal aantal studenten in de opleiding ontstaat een ander perspectief. Zo werd duidelijk welk aandeel van de totale studentpopulatie in een opleiding op dat moment nog op zoek was naar een stage of leerbaan. Onderstaande tabel toont de opleidingen waarbij de verhouding stagetekorten ten opzichte van het aantal studenten het grootst was.

Opleiding	Studenten	Tekorten	Verhouding in %
25400 – Kapper*	232	35	15%
26006 - Middenkaderfunctionaris smart industry	224	30	13%
26007 - Servicemedewerker	2.442	231	9%
25474 - Agogisch medewerker GGZ	640	54	8%
25074 - Orthopedisch Technicus	64	5	8%
26008 - Leidinggevende international hospitality	151	11	7%
25615 - Sociaal werker	5.955	421	7%
25265 - Technicus human technology	309	18	6%
25607 - Medewerker ICT support	2444	123	5%
25464 - Vakexpert voeding en voorlichting	302	12	4%
25498 - Helpende Zorg en Welzijn	14.191	557	4%

¹ <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2021/07/14/onderzoek-wijst-uit-thuiswerken-is-een-blijvertje>

25166 - Ondernemer retail	2.789	109	4%
25744 - Assistent metaal- elektro- en installatietechniek	940	36	4%
25695 - Doktersassistent	4.875	185	4%
25645 – Salonmanager heer	80	3	4%

Tabel 2.3. Top 15 stagetekorten afgezet naar ingeschreven studenten per opleiding per 30 juni 2022.

Wanneer we naar de eerste vijf opleidingen kijken, dan zien we een ander beeld dan wanneer we naar de absolute tekorten aan leerplekken kijken. Zo valt de opleiding Kapper op vanwege de relatief hoge tekorten ten opzichte van het aantal studenten. Opgemerkt moet worden dat het bij deze opleiding om een piek in het eerste kwartaal van 2022 gaat. Nadat de kappersbranche na de lockdown weer openging, ontstond er bij de opleiding Kapper een groot aantal tekorten van leerplekken voor studenten. Als oorzaak werd onder meer benoemd dat door de grote drukte bij de kapperszaken na de versoepeling, er geen tijd was om studenten te begeleiden. Inmiddels zitten de kappers weer in hun normale workflow en zijn de tekorten in maart grotendeels opgelost. De resterende tekorten betreft studenten die nog staan ingeschreven op de opleiding kapper (inmiddels is deze kwalificatie herzien*).

De opleiding Servicemedewerker viel al op vanwege het absolute grote aantal tekorten. Als we dit afzetten tegen het totaal aantal studenten, zien we dat er voor ongeveer één op de elf studenten (9%) geen leerplek beschikbaar was. De arbeidsmarktrelevantie van de experimentele cross-over servicemedewerker wordt door sectorkamers binnen SBB onvoldoende herkend, waarmee de cross-over niet verlengd wordt na afloop van het experiment na 31 juli 2025. De laatste inschrijfmogelijkheid voor deze cross-overs is augustus 2023. Bij de opleiding Middenkaderfunctionaris smart industry kon ongeveer één op de acht studenten (13%) geen leerplek vinden. Ook hier gaat het om een cross-over opleiding.

Opvallend zijn de opleidingen Agogisch medewerker GGZ en Orthopedisch technicus. Voor beide opleidingen geldt dat ongeveer één op de dertien studenten geen plek kon vinden. Voor de eerstgenoemde opleiding, meldden onderwijsinstellingen dat het wellicht niet zozeer om een tekort aan leerplekken gaat, maar om de motivatie en het actieve zoekgedrag van de student. Motivatie en zoekgedrag worden uiteraard door meerdere factoren bepaald. Maar duidelijk is dat de coronacrisis en dan in het bijzonder afstandsonderwijs, hier een rol in hebben gespeeld. Hoewel scholen grote inspanningen hebben geleverd om les-op-afstand vorm te geven en kwetsbare studenten op te vangen, is een deel van de studenten volgens enkele mbo-instellingen minder gemotiveerd om onderwijs te volgen via afstandsonderwijs. Interessant in dat opzicht is de evaluatie van inhaal- en ondersteuningsprogramma's van onderwijsinstellingen, uitgevoerd door het Nationale Regieorgaan (NRO) waarin wordt onderzocht in hoeverre deze programma's effectief zijn om de negatieve gevolgen van coronamaatregelen in het mbo te beperken².

Zoals uit de tabel blijkt, is de opleiding Orthopedisch technicus een relatief kleine opleiding binnen het Specialistisch vakmanschap. Een tekort aan een leerplek heeft dan al snel een grote impact. In totaal was er op 30 juni 2022 nog een tekort van vijf leerplekken. Dit blijken incidentele tekorten te zijn. Een genoemde oorzaak is de demografische spreiding van de leerbedrijven rondom de opleiding waarbij reizen soms een belemmering voor studenten is.

2.4 Tekorten naar opleidingsniveau

De tekorten aan stages en leerbanen zijn ook in beeld per opleidingsniveau. Hoewel de tekorten in het mbo beperkt waren, was het voor Entree-studenten relatief moeilijker om een stage of leerbaan te vinden dan voor studenten uit hogere niveaus. Dit blijkt ook uit onderstaande tabel. Onderwijsinstellingen melden dat studenten in Entree-opleidingen meer begeleiding nodig hebben. Leerbedrijven geven vaker de voorkeur aan studenten die minder begeleiding nodig hebben en sneller zelfstandig aan de slag kunnen. In

² Keppels, E., & Jenniskens, T. (2021). COVID-19 inhaal-en ondersteuningsprogramma's: mbo.

hoofdstuk 3 is beschreven welke activiteiten zijn uitgevoerd om studenten van Entree-opleidingen te helpen.

	Aantal studenten	Tekorten	Aandeel van totaal aantal studenten
	Schooljaar 2021 – 2022	Per 30-06-2022	Per 30-06-2022
Entree	12.090	195	2%
Niveau 2	80.021	1.107	1%
Niveau 3	109.112	313	0%
Niveau 4	269.109	2.065	1%
Dossier	31.201	204	1%
Totaal	501.533	3.884	1%

Tabel 2.4. Tekorten naar opleidingsniveau ten opzichte van het totaal aantal studenten per 30 juni 2022.

2.5 Tekorten stages en leerbanen pro/vso/vmbo

Uit contacten met scholen in het praktijkonderwijs en voortgezet speciaal onderwijs blijkt dat er geen grote tekorten aan stages en leerbanen zijn geweest in de tweede helft van schooljaar 2021/2022. Daar waar het voor een leerling moeilijk was om een stageplaats te vinden, is maatwerk geboden door de school en zo nodig de adviseur praktijkleren van SBB om een geschikte plek te vinden. De samenwerking en het netwerk in de regio zorgt ervoor dat leerlingen in het pro en vso een stage of leerbaan vinden.

Vertegenwoordigers van scholen in het praktijkonderwijs en speciaal voortgezet onderwijs melden dat scholen de grootste uitdaging voor het vinden van een stageplaats ervaren in de zorgsector en de kinderopvang. Het gaat in dit geval om stages voor dienstverlenende beroepen. Steeds meer leerlingen pro/vso willen (net als in het mbo) uitstromen naar deze sectoren. Hierdoor zijn er meer stages en leerbanen nodig. Voldoende begeleidingscapaciteit is een knelpunt om de beschikbare stageplaatsen in te kunnen vullen. Scholen melden dat werkgevers vaker de voorkeur geven aan bijvoorbeeld stagiairs in hogere leerjaren en hogere niveaus van het mbo, omdat deze studenten minder aanspraak doen op begeleiding en ondersteuning en inzetbaar zijn op taken waarvoor de student inmiddels bekwaam is.

3. Analyse achtergronden stagetekorten

Met het Actieplan stages en leerbanen heeft SBB in opdracht van de minister van OCW en de bewindspersonen van SZW sinds april 2020 de stage- en leerbaantekorten aangepakt die door corona of andere oorzaken zijn ontstaan. Per regio, school, opleiding, niveau en leerweg heeft SBB de gegevens over de tekorten op een rij gezet. Met als doel snel gerichte acties te kunnen uitvoeren om tekorten op te lossen samen met leerbedrijven en onderwijsinstellingen. Behalve het inventariseren van tekorten heeft SBB ook (zoveel als mogelijk) in kaart gebracht wat door bedrijven en scholen genoemde oorzaken zijn van tekorten. SBB heeft de verzamelde informatie van de periode tussen juni 2020 en februari 2022 geanalyseerd met de vraag in hoeverre de oorzaken van tekorten corona-gerelateerd zijn of dat deze structurele kwetsbaarheden op de stagemarkt blootleggen. Inzicht in deze vraag helpt om effectieve oplossingen te ontwikkelen voor een optimale aansluiting van onderwijs op de stagemarkt zodat het beroepsonderwijs schokbestendig is voor de toekomst.

3.1 Analyse knelpunten en oorzaken tekorten stages en leerbanen

Bij het inventariseren van tekorten aan stages en leerbanen bij onderwijsinstellingen halen adviseurs praktijkleren van SBB aanvullende informatie op over de achtergronden en oorzaken van de tekorten. SBB vraagt bij de eigen adviseurs naar deze achtergronden. In de vragenlijsten kunnen adviseurs meerdere oorzaken aanvinken van 8 veelvoorkomende oorzaken. Ook is er een open tekstveld waarin zij een toelichting op hun antwoord kunnen geven of een andere oorzaak kunnen vermelden. Om inzicht te krijgen in de verschillen tussen sectorkamers, zijn logistische regressieanalyses gebruikt. In totaal hebben we 1.469 ingevulde vragenlijsten geanalyseerd. Daarvan is er bij 1.206 vragenlijsten een toelichting gegeven of een andere oorzaak van de tekorten beschreven. Deze toelichtingen zijn thematisch gecodeerd en geanalyseerd. De resultaten zijn gespiegeld tegen de branchebeelden met als doel om de huidige gegevens te valideren en aan te vullen.

Meest genoemde oorzaken van tekorten aan stages en leerbanen

In het algemeen is gebrek aan tijd voor begeleiding bij de leerbedrijven de meest genoemde oorzaak van tekorten aan stages en leerbanen (zie Tabel 3.1). Bijna de helft van de adviseurs praktijkleren gaf aan dat leerbedrijven onvoldoende tijd hadden om studenten te begeleiden (49%). Dit wordt gevolgd door gebrek aan fysieke ruimte (42%). Onvoldoende afstemming tussen de scholen in de regio (8%) en onvoldoende afstemming binnen de eigen school (5%) werden het minst genoemd.

Oorzaken tekorten	Percentage
Leerbedrijven hebben geen tijd	49%
Leerbedrijven hebben geen fysieke ruimte	42%
Aantal leerbedrijven is afgenomen	32%
Stages zijn uitgesteld	28%
Toename studenten	21%
Speciale begeleiding voor studenten nodig	19%
Onvoldoende afstemming tussen scholen	8%
Onvoldoende afstemming binnen eigen school	5%

Tabel 3.1. Percentage meest genoemde oorzaken van tekorten

Uit de toelichtingen van adviseurs praktijkleren van SBB blijkt dat bovengenoemde oorzaken van tekorten sterk corona-gerelateerd waren in de periode van juni 2020 tot en februari 2022. Deze oorzaken van tekorten op de stagemarkt spelen echter altijd in meer of mindere mate een rol, ook als er geen corona is.

Knelpunten en achterliggende oorzaken tekorten stages en leerbanen

Op basis van de resultaten onderscheiden we zes knelpunten op de recente stagemarkt waar verschillende oorzaken aan ten grondslag liggen. Hieronder bespreken we de knelpunten en de achterliggende oorzaken. Duidelijk is dat deze knelpunten en oorzaken niet op zichzelf staan: veel knelpunten en oorzaken hangen met elkaar samen, overlappen elkaar en zijn moeilijk te isoleren.

1. Beperkte mogelijkheden door coronamaatregelen

Door de coronamaatregelen die tijdens de eerste lockdown werden ingevoerd, waren er minder stagemogelijkheden bij leerbedrijven. Door sluiting van locaties, teruglopende werkzaamheden, de anderhalve metermaatregel en (verplicht) thuiswerken was het voor sommige leerbedrijven niet mogelijk om een fysieke stageplek aan te bieden of hadden zij simpelweg geen werk. Dit zagen we vooral bij leerbedrijven binnen de Voedsel, groen en gastvrijheid en de Zakelijke dienstverlening en veiligheid.

2. Verdringing

Verdringing beschrijft de situatie waarin er meer studenten zijn dan het aantal beschikbare leerplekken of leerbanen en waarbij studenten alleen een stageplek kunnen bemachtigen ten koste van een andere student. Bijvoorbeeld hbo-studenten die bij onvoldoende stagemogelijkheden concurreren met mbo-studenten om schaarse plekken. Binnen het mbo gaven onderwijsinstellingen bij SBB aan dat studenten van Entree en niveau 2 het meest kwetsbaar zijn voor verdringing. Dit zijn studenten die vaker extra individuele begeleiding nodig hebben. Ook eerstejaars studenten zijn vanwege de noodzaak van intensievere begeleiding kwetsbaar voor verdringing.

3. Beperkte begeleidingscapaciteit

Gebrek aan begeleidingscapaciteit is één van de oorzaken van tekorten aan stages en leerbanen. Hoge werkdruk of personeelstekorten resulteren vaak in onvoldoende begeleidingscapaciteit. Dit zien we bijvoorbeeld binnen de Zorgsector. Kenmerkend voor deze sector was een gebrek aan tijd voor begeleiding in combinatie met een toename van het aantal nieuwe studenten, met als gevolg verdringing van eerstejaarsstudenten. Dit zijn oorzaken die ook al bestonden voordat corona zijn intrede deed. Corona heeft echter wel een versterkend effect gehad.

Ook thuiswerken was een veel genoemde oorzaak van beperkte begeleidingscapaciteit. Dit kan echter een probleem blijven omdat ook na corona bedrijven vaker blijven inzetten op thuiswerken of hybride werken. Vooral voor de kwetsbare studenten op de stagemarkt (studenten van niveau 1 en 2 of eerstejaars studenten) die meer begeleiding nodig hebben is het van belang om ervoor zorgen dat thuiswerken geen structurele oorzaak van tekorten op de stagemarkt wordt.

4. Ontwikkelingen werkveld

Door verschillende maatschappelijke ontwikkelingen (bijvoorbeeld door globalisering, technologische en organisatorische vernieuwingen, specialisatie in de sectoren en hogere eisen van klanten en de samenleving) kan er behoefte ontstaan aan een hoger niveau van kennis en vaardigheden bij mbo-studenten. Oftewel; voor hetzelfde werk is iemand nodig met meer skills van een hoger niveau. De coronacrisis kan deze ontwikkelingen versnellen, verdiepen of juist afremmen. Bijvoorbeeld door versnelde automatisering en digitalisering van werkprocessen in de zakelijke dienstverlening.

5. Relatiebeheer en bpv-programmering

Aan schoolzijde zijn goed relatiebeheer en programmering van de bpv cruciaal voor de realisatie van voldoende leerplekken. Enerzijds om een up-to-date onderwijsaanbod te waarborgen, anderzijds om samen met de leerbedrijven studenten op te leiden in de praktijk. Daarbij gaat het om intern relatiebeheer binnen de eigen school, als ook om extern relatiebeheer met de leerbedrijven en/of scholen in de regio. Uit de inventarisatie blijkt dat dit doorgaans goed op orde is. Als het relatiebeheer minder goed op orde is, blijkt het lastiger om voldoende leerplekken te realiseren.

6. Motivatie en zoekgedrag studenten

Als laatste noemen we de motivatie en het zoekgedrag van de studenten. Dit thema komt binnen de verschillende sectoren regelmatig terug in de toelichtingen van adviseurs praktijkleren. Motivatie en zoekgedrag worden uiteraard door meerdere factoren bepaald, maar uit diverse onderzoeken is duidelijk dat de coronacrisis, en dan in het bijzonder afstandsonderwijs, hier een negatieve rol in heeft gespeeld. Hoewel scholen grote inspanningen geleverd hebben om les-op-afstand vorm te geven en kwetsbare studenten op te vangen, is een deel van de studenten volgens mbo-instellingen minder gemotiveerd om onderwijs te volgen ten gevolge van het afstandsonderwijs. Tot slot speelt de afstand voor studenten van woonadres naar stage een rol en is de bereidheid om verder te reizen om een passende stage te vinden soms beperkt.

3.2 Knelpunten en oorzaken tekorten naar sectorkamer en leerweg

Gebrek aan tijd voor begeleiding en gebrek aan fysieke ruimte waren in de meeste sectorkamers de meest genoemde oorzaken voor tekorten aan stages in de periode van juni 2020 tot en met februari 2022. Onder meer maatregelen vanuit het kabinet tegen verspreiding van het coronavirus speelden daarbij een rol, bijvoorbeeld bij het handhaven van de anderhalve meter afstand op de werkplek of tijdelijke lockdowns in sectoren. Alleen bij Handel en MTLM werd gebrek aan fysieke ruimte aanzienlijk minder vaak als oorzaak voor een tekort aan stages genoemd. Meer dan bij andere sectoren werden de tekorten in de sector Zorg, welzijn en sport veroorzaakt door onvoldoende begeleidingscapaciteit en een toename van het aantal studenten.

Sector	Meest genoemde oorzaken voor tekorten per sector
Zorg, welzijn en sport	Onvoldoende begeleidingscapaciteit
Techniek en gebouwde omgeving	Onvoldoende begeleidingscapaciteit en geen fysieke ruimte
Voedsel, groen en gastvrijheid	Geen fysieke ruimte
Zakelijke dienstverlening en veiligheid	Onvoldoende begeleidingscapaciteit en geen fysieke ruimte
Handel	Onvoldoende begeleidingscapaciteit
ICT en creatieve industrie	Onvoldoende begeleidingscapaciteit en geen fysieke ruimte
Mobiliteit, transport, logistieke en maritiem	Onvoldoende begeleidingscapaciteit
Specialistisch vakmanschap	Geen fysieke ruimte
Entree	Speciale begeleiding van studenten
Crossover	Toename van het aantal studenten

Tabel 3.2. Meest genoemde knelpunten per sector in de periode van juni 2020 en februari 2022.

4. Inzet en resultaat tekorten aan stages en leerbanen

4.1 Opgeloste tekorten

Sinds de start van het actieplan hebben leerbedrijven, onderwijsinstellingen, sociale partners, sectoren, O&O fondsen en SBB hun creativiteit ingezet om zoveel mogelijk stages en leerbanen te bieden. De onderwijsinstellingen meldden welke studenten nog een plek zochten en benutten actief hun regionale netwerk. Leerbedrijven bedachten creatieve oplossingen om het werken op anderhalve meter mogelijk te maken. Adviseurs Praktijkleren van SBB erkenden nieuwe leerbedrijven waar studenten een deel van de praktijkopleiding konden volgen.

SBB heeft bijgehouden hoeveel gemelde tekorten opgelost zijn en hoeveel nieuwe tekorten er door scholen zijn doorgegeven in de eerste helft van dit jaar. Mede dankzij de gezamenlijke inspanning van leerbedrijven, scholen, overige regionale en sectorale partners en SBB is het gelukt 8.570 gemelde tekorten op te lossen. Tegelijkertijd heeft SBB in de periode van januari tot en met juni 2022 5.504 nieuwe tekorten bij scholen opgehaald. Per saldo betekent dit een afname van 3.066 tekorten.

Sectorkamer	Tekorten opgelost	Tekorten nieuw	Nettoverschil
Zorg, welzijn en sport	-3.349	2.112	-1.237
Zakelijke dienstverlening en veiligheid	-1.589	841	-748
Entree	-854	467	-387
Voedsel, groen en gastvrijheid	-697	407	-290
ICT en creatieve industrie	-663	646	-17
Cross-over	-486	423	-63
Handel	-368	321	-47
Mobiliteit, transport, logistiek en maritiem	-313	124	-189
Techniek en gebouwde omgeving	-234	152	-82
Specialistisch vakmanschap	-17	11	-6
Totaal	-8.570	5.504	-3.066

Tabel 4.1. Totaal aan opgeloste- en het totaal aan nieuwe stagetekorten per sector in de periode van 1 januari tot en met 30 juni 2022.

Het aantal opgeloste tekorten is in alle sectoren groter dan de nieuwe tekorten aan stages en leerbanen. Per saldo is de grootste afname te vinden in de Zorg, welzijn en sport, gevolgd door de Zakelijke dienstverlening en Veiligheid. De kleinste afname te vinden binnen het Specialistisch vakmanschap en ICT en creatieve industrie. Hieronder staan de maatregelen die zijn genomen om tekorten aan stages en leerbanen te laten afnemen.

4.2 Nieuwe leerbedrijven

In samenwerking met onderwijsinstellingen, leerbedrijven en SBB worden extra stages en leerbanen gezocht. Onder meer door actief nieuwe leerbedrijven te werven in regio's en sectoren waarvoor studenten en mbo-scholen tekorten aan stages en leerbanen meldden. Hiervoor zet SBB de adviseurs praktijkleren in die per regio gericht nieuwe leerbedrijven kunnen werven. Scholen en studenten kunnen ook een voordracht doen voor het erkennen van een leerbedrijf. Bij grotere tekorten in een regio zet SBB ook gericht communicatie in voor de werving van nieuwe leerbedrijven. Onder meer via social media of lokale media worden bedrijven opgeroepen voor specifieke opleidingen, stages en leerbanen te bieden en zo nodig erkend leerbedrijf te worden. In de periode van januari tot en met juni 2022 zijn 13.103 nieuwe leerbedrijven erkend.

Service document

In de eerste helft van 2022 zijn in verschillende regio's en sectoren vanwege tekorten aan stages alternatieve (praktijkgerichte) opdrachten of opdrachten in een simulatieomgeving uitgevoerd, duo-stageplaatsen gerealiseerd en/of is het aantal stage-uren verminderd. Dit werd mogelijk gemaakt door het Service document 5.4. Een document dat ruimte gaf aan scholen om hun onderwijs vorm te geven binnen de beperkingen die de coronacrisis met zich meebrengt. De inzet van het service document was verlengd tot het einde van schooljaar 2021-2022.

4.3 Aansluiting vraag en aanbod van stages en leerbanen

In de eerste helft van 2022 zijn de tekorten aan stages en leerbanen verder afgenomen. Het herstel van de economie heeft verder doorgezet. Via onder meer Stagemarkt.nl en Leerbanenmarkt.nl zijn per 30 juni 2022, 120.000 stages en ruim 50.000 leerbanen beschikbaar bij erkende leerbedrijven. Bij ongeveer 40% van deze leerplaatsen geven bedrijven aan meerdere studenten een plek te kunnen geven.

Het aantal beschikbare stages en leerbanen is echter niet één op één af te zetten tegen het aantal tekorten aan stages en leerbanen. Allereerst is het aanbod van stages en leerbanen verspreid over verschillende opleidingen, regio's en tijdsperiodes. Soms zijn er bijvoorbeeld tekorten aan stages in de Randstad, terwijl er in het noorden of oosten van Nederland voldoende plekken beschikbaar zijn. Of andersom. Ook zijn er bepaalde perioden in het schooljaar dat meer studenten tegelijkertijd op stage willen. Het spreiden van stages over het schooljaar is dan een oplossing maar dat is niet altijd mogelijk. Bijvoorbeeld als studenten eerst een stuk theoretische kennis moeten hebben, voordat zij op stage kunnen gaan.

Voor een goede match tussen student en stage of leerbaan bij een erkend leerbedrijf zijn ook de inhoud van de werkzaamheden en de begeleiding van belang. Leerbedrijven hebben soms een voorkeur voor derde of vierdejaarsstudenten in plaats van eerstejaarsstudenten die minder zelfstandig kunnen werken en meer begeleiding vragen. Mede dankzij de grote behoefte aan (instroom van nieuwe) vakmensen op de arbeidsmarkt zijn voor veel opleidingen voldoende leermogelijkheden beschikbaar bij erkende leerbedrijven. Dit verhoogt ook de kans voor studenten in Entree en niveau 2 opleidingen om makkelijker een passende stage te vinden.

4.4 Overige inzet van SBB voor voldoende stages en leerbanen

Gerichte wervingsacties

Verschiede succesvolle bel- en mailacties voor nieuwe leerbedrijven en actualisatie van gegevens van bestaande leerplaatsen zijn in het kader van het actieplan uitgevoerd. De wervingsacties zijn met name gericht op specifieke regio's en/of sectoren en op opleidingen uitgevoerd. Gemiddeld zijn per week bijna 1.741 nieuwe leerplaatsen aangeboden door leerbedrijven via Stagemarkt.nl en Leerbanenmarkt.nl.

In maart 2022 zijn 207.000 leerbedrijven via een mailroutine gevraagd hun stages en leerbanen te updaten. Hiermee is de actualiteit van de informatie op Stagemarkt.nl en Leerbanenmarkt.nl verbeterd voor studenten en scholen. Bijna 9.000 leerbedrijven hebben na het ontvangen van de mail ingelogd op MijnSBB om informatie over de leermogelijkheden in hun organisatie aan te passen. Dit heeft onder meer 3.829 nieuwe leerplaatsen opgeleverd. Door deze actie is het aantal nieuwe leerplaatsen in de actieweken het dubbele van wat leerbedrijven gemiddeld per week beschikbaar stellen.

Extra aandacht voor Entree en niveau 2 studenten

In de bezoeken en gesprekken met leerbedrijven vragen adviseurs Praktijkleren van SBB extra aandacht voor de stages en leerbanen voor studenten van Entree en niveau 2 mbo-opleidingen. Deze groepen hebben vaker moeite met het vinden van een stage of leerbaan. Bedrijven zijn gevraagd ook voor deze doelgroep leerplaatsen aan te bieden. Voor praktijkopleiders zijn gerichte adviezen gegeven en praktische hulpmiddelen beschikbaar gesteld voor het opleiden van studenten met een extra begeleidingsbehoefte.

Sectorale en regionale acties voor voldoende stages en leerbanen

Naast de regionale aanpak van tekorten aan stages en leerbanen zijn ook sectoraal activiteiten uitgevoerd. Zo hebben brancheorganisaties hun leden opgeroepen om ook in deze crisistijd te blijven opleiden. De verenigde werkgevers in onder meer de techniek, mobiliteit en zorg zetten breed in op om- en bijscholing van werkenden en werkzoekenden. Omdat de instroom van jongeren onvoldoende is om in de personeelsbehoefte te voorzien. Soms stellen opleidingsfondsen aanvullende financiering beschikbaar aan leerbedrijven. In samenwerking met SBB en brancheorganisaties zijn succesvolle acties uitgevoerd om studenten te voorzien van een stage of leerbaan.

Webinars voor aanpak tekort doktersassistenten

Landelijk is er een tekort aan gediplomeerde doktersassistenten en de verwachting is dat dit tekort in de (nabije) toekomst nog groter wordt. Daarom hebben zorgaanbieders uit West-Brabant en Zuid- West Nederland samen met SBB en mbo-instellingen webinars georganiseerd. Met als doel huisartsenpraktijken bewust te maken van het arbeidsmarktprobleem en de oproep aan de huisartsenpraktijken stageplaatsen te bieden. Het streven is meer doktersassistenten op te leiden.

In regio Zuid-West was de titel van het Webinar 'Opleiden is het nieuwe werven' en werden medewerkers van in totaal 120 huisartsenpraktijken uitgenodigd. In het webinar werd onder andere uitleg gegeven over de arbeidsmarkt, het zijn van erkend leerbedrijf, opleidingsvormen, de ondersteuning vanuit SBB voor praktijkopleiders en beschikbare subsidies. Het webinar werd door de deelnemers positief beoordeeld en wordt inmiddels volop via social media verspreid.

In West-Brabant hebben 72 doktersassistenten deelgenomen aan het Webinar 'Toekomstbestendigheid huisartsenpraktijk'. Doktersassistenten kregen in dit webinar toelichting op het digitaliseren van de huisartsenpraktijk, op het werken met een bbl-student vanuit de ervaring van een huisartsenpraktijk en een toelichting op de hulpmiddelen die SBB beschikbaar stelt om het opleiden goed in te richten en uit te voeren.

Regionale acties voor voldoende stages en leerbanen

SBB werkt regionaal samen met onderwijsinstellingen, leerbedrijven, gemeenten en andere partners in de aanpak van tekorten aan stages en leerbanen. In diverse regio's zoals Rijnmond, Midden-Utrecht en Holland Rijnland zijn succesvolle regionale actieplannen actief die een extra impuls geven aan deze aanpak. Belangrijke voordeel van de regionale samenwerking was onder andere dat de tekorten op sector- en schoolniveau snel bij iedereen in beeld waren. Dat de beschikbare plaatsen gevonden en maximaal benut werden, dat er in gezamenlijkheid ook media-aandacht gevraagd kon worden en dat het mogelijk was maatwerk te leveren waar nodig.

De intensieve samenwerking in de regio biedt volgens betrokkenen kansen om (meer) preventief te kijken naar de behoefte aan stages en leerbanen vanuit studenten en het aanbod vanuit het bedrijfsleven. Zodoende kan eerder geanticipeerd worden en worden dreigende tekorten voorkomen. Daarnaast kan in de regionale samenwerking niet alleen gekeken worden naar de kwantitatieve behoefte aan stages en leerbanen maar ook naar de kwaliteit van de leerplaatsen en bijvoorbeeld extra ondersteuningsbehoefte die sommige studenten hebben. Leerpunten zijn ook benoemd bij de regionale samenwerking. Zo is het belangrijk duidelijk te zijn over de rolverdeling en wie wat wanneer doet.

5. Inzet voor werkenden en werkzoekenden

Het kabinet heeft in de verschillende steun- en herstelpakketten middelen beschikbaar gesteld voor de om- en bijscholing van werkenden en werkzoekenden. Steeds vaker maken volwassenen gebruik van de flexibele mogelijkheden voor het combineren van werk en leren in het mbo. Nu is al ruim de helft van de 129.000 bbl-studenten 23 jaar of ouder. En een groeiend aantal volwassenen combineert om- of bijscholing voor het behalen van een mbo-certificaat of praktijkverklaring met een baan. Juist het inzetten van delen van een mbo-opleiding, maakt om- of bijscholing voor kansrijke beroepen en sectoren in korte periode haalbaar. Vijftig procent van de erkende leerbedrijven staat open voor zij-instromers. Deze bewezen succesformule is de sleutel tot het aanpakken van tekorten aan vakmensen, het versterken van vakkennis bij werkenden én het naar werk begeleiden van werkzoekenden.

5.1 Impuls praktijkleren in het mbo

Iedere arbeidsmarktregio heeft een regionaal mobiliteitsteam waarin gemeenten, UWV, SBB, werkgeverorganisaties, vakbonden en onderwijsinstellingen samen werken aan het naar (nieuw) werk begeleiden van werkzoekenden. Deze regionale mobiliteitsteams ondersteunen werkenden en werkzoekenden en hebben budget om opleidingen in te kopen bij mbo-scholen. Mensen krijgen dichtbij en ongeacht of en welke uitkering ze hebben, passende dienstverlening aangeboden die bestaat uit extra begeleiding en waar nodig loopbaanadvies, (om-)of bijscholing en hulp bij schulden.

SBB heeft in samenwerking met onderwijs, sociale partners en andere landelijke en regionale partijen de afgelopen periode gewerkt aan het informeren, aanjagen en aanzetten tot actie om praktijkleren in het mbo van de grond te krijgen. Ook is de eigen organisatie toegerust om deze dienstverlening aan te kunnen bieden. In de komende paragrafen kijken we terug naar wat er ontwikkeld en gedaan is in de eerste helft van 2022.

5.2 SBB dienstverlening landelijk en regionaal

SBB ondersteunt zowel landelijk als regionaal, informatie over praktijkleren in het mbo, de regionale arbeidsmarkt, het werven van leerbanen en het ontwikkelen van mbo-certificaten. De dienstverlening voor praktijkleren in het mbo voor werkenden en werkzoekenden is voor SBB relatief nieuw. SBB heeft daarom zowel intern en extern actie ondernomen om de dienstverlening in te richten. Zo zet SBB veertig extra collega's in voor de ondersteuning van regionale en/of sectorale samenwerking bij om- en bijscholing van werkenden en werkzoekenden.

Deskundigheidsbevordering adviseurs praktijkleren SBB

Bij leerbedrijven is er nog veel onbekendheid over de mogelijkheden van om- en bijscholing van werkenden en werkzoekenden via het mbo. De adviseurs praktijkleren van SBB hebben dagelijks contact met erkende leerbedrijven. Om leerbedrijven goed te informeren over de mogelijkheden en hen gericht te kunnen adviseren en ondersteunen hebben 340 adviseurs praktijkleren van SBB één of meerdere speciaal ontwikkelde workshops gevolgd. Hiermee kunnen de adviseurs de leerbedrijven ondersteunen bij het in kaart brengen van de mogelijkheden voor om- of bijscholing van werkenden en werkzoekenden via het mbo. Onder meer door te helpen bij het beschikbaar stellen van passende stages of leerbanen en het organiseren van een goede begeleiding bij het opleiden in de praktijk. Daarnaast kan doorverwezen worden naar mbo-instellingen in de regio bij gerichte vragen over opleidingsmogelijkheden voor nieuwe of bestaande medewerkers.

5.3 Hoe ondersteunt SBB de implementatie van praktijkleren in het mbo landelijk?

SBB maakt deel uit van de stuurgroep en werkgroep mobiliteit en de stuurgroep en werkgroep praktijkleren in het mbo. Daarbij heeft SBB als samenwerkingspartner actief meegedacht bij het ontwikkelen van beleid, ondersteunt bij het informeren en activeren van partijen en meegewerkt aan handige tools.

SBB werkte in de eerste helft van het jaar zowel landelijk als regionaal aan de implementatie van Praktijkleren in het mbo voor werkenden en werkzoekenden. Landelijk ligt het accent op samenwerken en informeren. Praktijkleren in het mbo gaat pas werken als zowel partijen vanuit het onderwijs, vanuit het (georganiseerd) bedrijfsleven, en vanuit de overheid (zoals gemeente en UWV) de handen ineenslaan. Daar is voor nodig dat deze partijen elkaar vinden, een gezamenlijke doelstelling hebben, weten hoe van elkaars dienstverlening gebruik te maken en werkprocessen op elkaar af te stemmen. SBB is als één van de stakeholders nauw bij dit proces betrokken. Hiervoor zijn gezamenlijke hulpmiddelen ontwikkeld zoals bijvoorbeeld een actuele versie van de inspiratiekaart voor omscholing naar kansrijke beroepen via het mbo. Deze kaart is bedoeld voor professionals zoals klantmanagers van de gemeente, adviseurs Leerwerkloketten of de mbo-begeleiders die kandidaten en werkgevers adviseren over de mogelijkheden van kortdurende bij- en omscholing via het mbo.

Daarnaast organiseerde SBB in samenwerking met andere partijen een aantal webinars en bijeenkomsten om uitvoerders en beleidsmakers met praktijkleren in het mbo bekend te maken. Een voorbeeld hiervan is de bijeenkomst voor loopbaancoaches en bestuurders van de vakbond, georganiseerd door FNV, MBO Raad en SBB. Maar ook de verschillende bijeenkomsten in samenwerking met bijvoorbeeld de Programmaraad of de Leerwerkloketten voor hun achterban en voor werkgevers.

SBB heeft in het afgelopen half jaar in samenwerking met de regionaal adviseurs van SBB en de sectorkamers, goede voorbeelden opgehaald van praktijkleren in het mbo om te inspireren, maar ook om de belangrijkste succesfactoren en leerpunten hieruit op te maken. De resultaten van de analyse verschijnen in september.

Leerbedrijven zijn gericht geïnformeerd over de nieuwe subsidieregeling praktijkleren in de derde leerweg aan te vragen via het RVO. Daarnaast is via social media en via nieuwsberichten bij onze samenwerkingspartners verwezen naar deze subsidiemogelijkheid. Doel was de bekendheid van deze subsidieregeling vergroten bij leerbedrijven en het gebruik van de subsidieregeling door leerbedrijven te laten toenemen. Hiervoor zijn ongeveer 7.000 leerbedrijven gericht benaderd die al ervaring hebben met het opleiden van mbo studenten op delen van mbo-opleidingen of met het opleiden in het mbo via de derde leerweg voor bijvoorbeeld het behalen van een diploma, mbo-certificaat of praktijkverklaring.

5.4 Aanbod leerbanen voor werkenden en werkzoekenden in beeld

Voor werkgevers is 'Mijn SBB' aangepast zodat zij kunnen aangeven dat zij leerbanen hebben voor nieuwe medewerkers die via praktijkleren in het mbo bij- en omgeschoold willen worden. Ook leerbanenmarkt.nl is aangepast ten behoeve van dienstverlening voor werkenden en werkzoekenden. Per 30 juni 2022 zijn ruim 50.000 door leerbedrijven beschikbaar gestelde leerbanen te vinden op leerbanenmarkt.nl. Daarvan is een aanzienlijk deel volgens de leerbedrijven ook geschikt voor zij-instromers die werken willen combineren met een mbo-opleiding. Medio 2022 geven de leerbedrijven duidelijk aan dat ruim 4.600 leerbanen te combineren zijn met een verkorte opleiding voor een mbo-certificaat. Dit is een toename van 80% ten opzichte van het aantal leerbanen met dit kenmerk aan het begin van 2022. Daarnaast hebben leerbedrijven bij 3.388 leerbanen aangegeven dat deze specifiek geschikt zijn voor het behalen van een praktijkverklaring. Het aantal leerbanen met het kenmerk geschikt voor behalen van een praktijkverklaring is daarmee zelfs verdubbeld ten opzichte van begin dit jaar. De verwachting is dat deze aantallen verder zullen toenemen als werkgevers meer bekend worden met de mogelijkheden voor praktijkleren in de derde leerweg in het mbo.

5.5 Wat gebeurt er in de regio's?

Op regionaal niveau draagt SBB bij aan de planvorming door het verstrekken van informatie over kansrijke sectoren en leerbanen in de regio in samenwerking met UWV. Verder geeft SBB advies over de mogelijkheden voor kortdurende om- en bijscholing in de derde leerweg. SBB laat met leerbanenmarkt.nl zien welke leerbanen in de regio beschikbaar zijn. Een tekort aan leerbanen kan gemeld worden via het

meldpunt stage- en leerbanentekort. SBB draagt in de uitvoering van de dienstverlening concreet bij aan de regionale mobiliteitsaanpak door:

1. Participatie in de 35 regionale mobiliteitsteams
2. Het bieden van inzicht in leermogelijkheden bij erkende leerbedrijven, met onder meer Leerbanenmarkt.nl.
3. Te helpen bij het werven van nieuwe stages en leerbanen, na melding via het meldpunt stage- en leerbanentekort
4. Te ondersteunen bij het ontwikkelen van nieuwe mbo-certificaten voor kansrijke sectoren en informatie te geven over bestaande mbo-certificaten.
5. Te informeren van leerbedrijven en scholen over bestaande opties om via werken en praktijkleren een mbo-diploma, mbo-certificaat of praktijkverklaring te behalen.
6. Te informeren over kansrijke sectoren met feiten en cijfers over de arbeidsmarkt en kansrijke beroepen O.a. door een regionale versie van de inspiratiekaart om- en bijscholing in het mbo.

5.6 Ontwikkelingen mbo-certificaten en praktijkverklaringen

Vanuit het actieplan stages en leerbanen wordt extra capaciteit ingezet voor een uitbreiding van het aantal mbo-certificaten voor arbeidsmarktrelevante onderdelen van beroepsopleidingen. Met deze extra inzet kunnen nieuwe mbo-certificaten worden opgeleverd voor sectoren en branches waar op dit moment de vraag naar bij- en omscholing het grootst is. De mbo-instellingen kunnen deze certificaten benutten voor bij- en omscholingstrajecten van werkenden en werkzoekenden. Op 30 juni 2022 zijn 60 beroepsgerichte mbo-certificaten beschikbaar. Daarnaast zijn 250 mbo-certificaten gebaseerd op keuzedelen beschikbaar. Informatie over het aantal studenten dat een mbo-opleiding volgt met als doel het behalen van een mbo-certificaat zijn nog niet beschikbaar bij SBB.

Inventarisatie benutting mbo-certificaten in de praktijk

SBB heeft in samenwerking met DUO uitvraag gedaan bij onderwijsinstellingen naar het benutten van mbo-certificaten als nieuw onderdeel in de jaarlijkse monitor keuzedelen. De meting is gebaseerd op het aanbod van certificaten in het schooljaar 2021-2022. Aan de monitor hebben 41 onderwijsinstellingen deelgenomen, waarvan 23 ROC's, 3 AOC's en 7 vakopleidingen. De bevindingen geven geen volledig beeld van de benutting van de certificaten, maar wel een representatief beeld.

In schooljaar 2021-2021 hebben 5.700 studenten bij de bevroegde mbo-onderwijsinstellingen deelgenomen aan een opleiding met als doel een mbo-certificaat te behalen dat gekoppeld is aan een keuzedeel. Soms behalen deze studenten een certificaat gekoppeld aan een keuzedeel als onderdeel van een diplomagerichte mbo-opleiding. In hetzelfde schooljaar stonden 989 studenten ingeschreven voor een opleiding gericht op het behalen van een beroepsgericht mbo-certificaat. Deze certificaten werden aangeboden op 19 van de aan het onderzoek deelnemende (41) onderwijsinstellingen bestaande uit 14 ROC's, 2 AOC's, 1 vakopleiding en 2 niet-bekostigde mbo-instellingen. Het merendeel van de studenten is gekoppeld aan mbo-certificaten samengesteld uit kwalificaties van de sectoren zorg, welzijn en groen.

De uitkomst van de inventarisatie onder onderwijsinstellingen onderschrijft wat adviseurs praktijkleren van SBB in de dagelijks praktijk ervaren; het gebruik van mbo-certificaten voor gerichte om- en bijscholing van werkenden en werkzoekenden neemt geleidelijk toe, maar blijft achter bij de ambities. De opleidingsvraag van werkenden en werkzoekenden en het aanbod van opleidingen voor certificaten vinden elkaar nog niet altijd. Aan de kant van het onderwijs is het aanbod van opleidingen voor mbo-certificaten nog volop in ontwikkeling. Daarnaast zijn bedrijven nog onvoldoende bekend met de mogelijkheden van het mbo voor gerichte om- en bijscholing van werkenden of zij-instromers. Samenwerking tussen onderwijs, bedrijfsleven, SBB, rijksoverheid en regionale partners zoals gemeenten en UWV blijft nodig om meer bekendheid te geven aan praktijkleren in het mbo als kansrijk traject voor gerichte om- en bijscholing van werkenden en werkzoekenden.

Gebruik van praktijkverklaringen

Werkenden en werkzoekenden kunnen via praktijkleren in het mbo een diploma, certificaat of praktijkverklaring behalen. De praktijkverklaring wordt met name ingezet voor de doelgroep waarvoor het nog niet mogelijk is een heel diploma of mbo-certificaat te behalen. Bijvoorbeeld voor werkzoekenden met een afstand tot de arbeidsmarkt. In de periode van 1 januari tot en met 30 juni 2022 zijn ruim 620 praktijkverklaringen door onderwijsinstellingen uitgedraaid bij het door SBB gefaciliteerde mbo-praktijkloket. SBB faciliteert onderwijsinstellingen en leerbedrijven bij de inzet van een praktijkverklaring. Onder meer met gerichte ondersteuning voor leerbedrijven en faciliteren van onderwijsinstellingen met het praktijkloket. De vernieuwde versie van het praktijkloket is door mbo-instellingen in gebruik genomen.

Voorbeeld van om- en bijscholing via praktijkleren in het mbo

Mbo-certificaat optiek stimuleert leven lang ontwikkelen

De optiekbranche biedt veel mogelijkheden voor zij-instromers. Dat bleek uit een verkenning naar kansrijke beroepen in de sector gezondheid technisch vakmanschap. Reden voor branchevereniging NUVO, het betrokken beroepsonderwijs en SBB om het mbo-certificaat 'Assortimentsbeheer optiek en assisteren bij refractie' te ontwikkelen en in gebruik te nemen.

Uiteindelijk zijn er 32 positieve matches met werkgevers gemaakt, waarbij de meeste deelnemers vanuit het UWV zijn ingestroomd. Om het mbo-certificaat te behalen deden de deelnemers gedurende drie maanden praktijkervaring op: twee dagen werken in de winkel en één dag naar school bij één van de deelnemende onderwijsinstellingen. Na succesvolle afronding van het traject ontvingen de deelnemers het mbo-certificaat en zijn zij klaar om een assisterende functie binnen de optiek uit te voeren. Maar natuurlijk biedt het mogelijkheden om door te stromen naar de bbl-opleiding optiek én hebben werkgevers een extra mogelijkheid in handen om kennis te maken met zijinstromers. Alle partijen inclusief de mbo-studenten, spreken van een succes.

6. Vooruitblik

6.1 Aanpak tekorten stages en leerbanen in tweede helft 2022

In de tweede helft van 2022 blijft SBB vanuit het Actieplan inzetten op voldoende stages en leerbanen voor mbo-studenten, leerlingen uit het vmbo, praktijkonderwijs en voortgezet speciaal onderwijs en voor werkenden en werkzoekenden die willen praktijkleren in het mbo. De tekorten aan stages en leerbanen staan op het laagste punt van de afgelopen drie jaar. Tegelijkertijd kunnen maatschappelijke ontwikkelingen invloed hebben op de beschikbaarheid van leerplaatsen, zoals nieuwe varianten van het coronavirus en maatregelen om verspreiding te beperken. Daarnaast kunnen stijgende prijzen en tekorten aan personeel van invloed zijn op de beschikbaarheid van stages en leerbanen bij erkende leerbedrijven. We zien nu al dat bedrijven vanwege personeelstekorten of hoge energie- en grondstofprijzen de productie terugschroeven of openingstijden aanpassen. Vanwege deze onzekere factoren is het van belang de vinger aan de pols te houden. Met de ervaring van het Actieplan stages en leerbanen is het mogelijk snel te reageren op dreigende tekorten en gerichte actie te ondernemen met leerbedrijven, onderwijsinstellingen en SBB. Wij doen dit door:

Behoefte aan stages en leerbanen (inclusief tekorten) in beeld brengen

Onze adviseurs praktijkleren blijven op reguliere basis in contact met de onderwijsinstellingen over de situatie per beroepsopleiding in de regio. Samen met de onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven analyseert SBB de behoefte aan stages en leerbanen en voert regionaal en sectoraal gezamenlijk acties uit om voldoende leerplaatsen beschikbaar te hebben. Maandelijks publiceert SBB actuele cijfers over tekorten aan stages en leerbanen op de eigen website.

Gerichte aanpak van tekorten in regio's en sectoren

Indien er sprake is van een tekort aan stages en leerbanen, zoeken we nieuwe mogelijkheden bij bestaande leerbedrijven of werven we nieuwe leerbedrijven. Daarnaast wordt ook via gerichte campagnes per regio of sector een oproep gedaan aan leerbedrijven om mbo-studenten te blijven opleiden.

Inzet creatieve oplossingen voor extra stages en leerbanen

Tijdens de coronacrisis hebben scholen, leerbedrijven en SBB diverse innovatieve oplossingen ingezet om het aanbod van stages en leerbanen op peil te houden. Bijvoorbeeld door een stageplek te laten invullen door twee studenten, leerdoelen te behalen in meerdere deelstages of door betere spreiding van stages over het schooljaar. De inzet van innovatieve oplossingen biedt een oplossing voor dreigende tekorten. Bijvoorbeeld ook als de begeleidingscapaciteit bij leerbedrijven onder druk staat door personeelstekorten. We delen regionale, sectorale en landelijke initiatieven die succesvol zorgen voor extra stages en leerbanen. Voorbeelden worden actief gedeeld met beroepsopleiding en bedrijfsleven om van te leren en aan te moedigen om de succesfactoren te vertalen naar de eigen uitdagingen.

Aandacht voor kwetsbare jongeren

Kwetsbare jongeren lopen meer risico de dupe te worden van een tekort aan stages en leerbanen. Het gaat daarbij om studenten met een extra ondersteuningsbehoefte, Entree-studenten of leerlingen uit het vmbo, praktijkonderwijs of voortgezet speciaal onderwijs. Het vraagt van adviseurs praktijkleren van SBB en stagecoördinatoren van onderwijsinstellingen om een actieve werkgeversbenadering op lokaal niveau. Bijvoorbeeld om een (potentieel) leerbedrijf te helpen de maatschappelijke waarde van het opleiden van deze studenten in te zien en dit te verbinden met de missie, productiviteit en winstdoelstellingen van het leerbedrijf. Maar ook om leerbedrijven te ondersteunen met praktische adviezen, tips en hulpmiddelen bij het begeleiden van studenten met een extra ondersteuningsbehoefte.

Aanpak overschot stages en leerbanen

Voor diverse sectoren is het aanbod aan stages en leerbanen groter dan de vraag vanuit mbo-studenten. Bijvoorbeeld in de techniek, verkoop en horeca zijn in veel regio's voldoende plekken en blijven leerplaatsen

onbenut. Met name de leerbanen zijn interessant voor werkzoekenden die werken willen combineren met een mbo-opleiding. SBB brengt openstaande leerbanen actief onder de aandacht bij regionale samenwerking met gemeenten en UWV, bijvoorbeeld in de Regionale Mobiliteit Teams (RMT). Op leerbanenmarkt.nl worden kansrijke leerbanen uitgelicht en gepromoot voor bezoekers. Regionaal neemt SBB deel aan (leer)banenmarkten in samenwerking met onder meer gemeenten. Hier worden openstaande leerbanen in de regio actief onder de aandacht gebracht van werkzoekenden.

Voorkomen van groenpluk bij tekorten op de arbeidsmarkt

Met het aantrekken van de arbeidsmarkt neemt ook het risico op 'groenpluk' toe. Ongediplomeerd aan het werk gaan kan voor een jongere en een werkgever op korte termijn aantrekkelijk zijn, maar cijfers laten zien dat jongeren zonder startkwalificatie minder vaak duurzaam aan het werk blijven. Net voor de coronacrisis heeft SBB samen met het ministerie van OCW, VNO-NCW/MKB Nederland, VNO-NCW, JOB, Ingrado en de MBO Raad een intentieverklaring getekend om jongeren die ongediplomeerd aan het werk gaan alsnog tot een startkwalificatie te brengen door werken te combineren met een mbo-opleiding (veelal bbl). SBB gaat, indien gewenst in samenwerking met de onderwijsinstelling, in gesprek met het leerbedrijf met als doel het leerbedrijf en de jongere te stimuleren werken te combineren met een (vervolg)opleiding in een bbl-leerroute.

6.2 Aanpak praktijkleren in het mbo in 2022

Na een fase van organiseren, informeren en aanjagen is de tijd van implementatie aangebroken voor praktijkleren in het mbo. Bedrijven hebben een grote behoefte aan instroom van medewerkers. Op de arbeidsmarkt is een grote vraag naar mbo-opgeleide vakmensen die nodig zijn om de maatschappelijke opgaven rond het klimaat, de energietransitie, wonen en zorg te realiseren. Toch staan er nog groepen aan de kant, met name de jeugdwerklozen of mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Of zijn mensen aan het werk maar kwetsbaar op de arbeidsmarkt omdat duurzaam perspectief, zoals bijvoorbeeld een vast dienstverband met voldoende uren, ontbreekt. Praktijkleren in het mbo is bij uitstek een instrument om deze doelgroepen om- of bij te scholen naar kansrijke sectoren. Zodat ze een grotere kans hebben om ook in de toekomst duurzaam op de arbeidsmarkt inzetbaar te blijven. Voor de tweede helft van 2022 heeft SBB daarom de volgende focus:

1. Om- en bijscholing via het mbo inzetten om de inzetbaarheid van kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt te vergroten zodat leerbedrijven kunnen beschikken over voldoende vakkrachten. Hiervoor benut SBB de contacten met onderwijs, werkgevers en sociaal domein in de regio. In het afgelopen jaar is er een belangrijke basis gelegd voor intensievere samenwerking.
2. Adviseurs praktijkleren informeren erkende leerbedrijven over de mogelijkheden die praktijkleren in het mbo biedt voor potentiële kandidaten door om- of bijscholing in het bedrijf. Veel bedrijven zijn nog onbekend met de mogelijkheden die er zijn om werken te combineren met het behalen van een diploma, mbo-certificaat of praktijkverklaring. Voor een passend aanbod van opleidingen voor om- en bijscholing worden leerbedrijven in contact gebracht met mbo-onderwijsinstellingen.
3. SBB ondersteunt en adviseert de leerbedrijven met het beschikbaar stellen van leerbanen en de uitvoering van de begeleiding van de medewerker bij praktijkleren in het mbo. Daarnaast helpt SBB om de leercultuur te versterken door praktische adviezen te geven over opleiden en begeleiden op de werkvloer en door workshops te organiseren voor (beginnende) praktijkopleiders. Door samenwerking met onder meer TNO worden daarbij de nieuwste inzichten benut over een succesvolle leercultuur in organisaties.
4. SBB werkt samen met onderwijsinstellingen en de Rijksoverheid aan het beter inzichtelijk krijgen van de bestaande opleidingsmogelijkheden voor praktijkleren in het mbo. Voor een succesvolle aanpak is het van belang dat werkenden, werkzoekenden, bedrijven en professionals van gemeenten en UWV weten waar zij terecht kunnen voor het behalen van een diploma, mbo-certificaat of praktijkverklaring.

Door in te zetten op om- en bijscholing van zittend personeel ontstaat er ruimte in het bedrijf voor mensen die doorgroeien naar de functies die daarmee vacant komen. De doorstromers creëren plekken voor andere

doelgroepen zoals bijvoorbeeld jeugdwerklozen, statushouders en mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. De inzet op werkenden vanuit de doelstelling van het actieplan sluit naadloos aan op wat SBB wil bereiken met een leven lang ontwikkelen.

6.3 Structurele borging voldoende stages en leerbanen en praktijkleren in het mbo

Met het Actieplan heeft SBB bestaande werkwijzen voor de aanpak van tekorten aan stages en leerbanen geïntensiveerd en een nieuwe werkwijze ontwikkeld voor het monitoren en rapporteren van de ontwikkeling in tekorten aan stages en leerbanen. Via landelijke en regionale samenwerking met onderwijs, leerbedrijven, brancheorganisaties, vakbonden en regionale partners zoals gemeenten zijn de tekorten aangepakt en zijn in totaal ruim 8.500 tekorten opgelost in de eerste helft van 2022.

Voor werkenden en werkzoekenden zijn er steeds meer mogelijkheden voor om- en bijscholing door praktijkleren in het mbo, waarmee zij een diploma, mbo-certificaat of praktijkverklaring kunnen behalen. Leerbedrijven hebben ruim 50.000 openstaande leerbanen beschikbaar. Juist de inzet van delen van een opleiding, maakt om- en bijscholing voor kansrijke beroepen en sectoren in korte periode haalbaar.

Eind 2022 loopt de huidige opdracht van het Actieplan af. Nu de coronacrisis in een andere fase is beland, blijft het noodzakelijk om het praktijkleren in het mbo te stimuleren als dé oplossing voor het opleiden van jongeren tot nieuwe vakmensen waar het bedrijfsleven behoefte aan heeft. Maar ook de om- en bijscholing van werkenden en werkzoekenden. Via de infrastructuur van het mbo met erkende leerbedrijven, onderwijsinstellingen en SBB. Dit sluit aan bij het position paper 'De kracht van praktijkleren in het mbo' dat eerder is aangeboden door het bestuur van SBB aan bewindspersonen van OCW en SZW. Om de vraag op de arbeidsmarkt goed te laten aansluiten op het aanbod, is het belangrijk dat alle studenten een stage of leerbaan hebben én werkenden en werkzoekenden zich kunnen om- of bijscholen. Daarom moet zowel het voorzien in voldoende stage- en leerbanen als praktijkleren in het mbo voor werkenden en werkzoekenden, een stevige plek krijgen in de werkagenda mbo voor de komende jaren van de Minister van OCW.